

ЗАХИСТ ПРАВА ДИТИНИ НА ВИБІР МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ

Ворсуль Вероніка Костянтинівна

Аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна
e-mail: veronika-vorsul@yandex.ru

Ключові слова: дитина, захист права на вибір місця проживання, думка дитини, порушення прав дитини, інтереси дитини.

Ключевые слова: ребенок, защита права на выбор места проживания, мнение ребенка, нарушение прав ребенка, интересы ребенка.

Keywords: child, protection of the right to choose their place of residence, child's opinion, the violation of children's rights and interests of the child.

Оскільки дитина є не досить зрілою істотою для формування своєї думки щодо визначення місця свого проживання, право на визначення місця проживання надано перш за все батькам дитини. Але дитина має право на те, щоб бути вислуханою батьками з питань, що стосуються її особисто, тож питання захисту права дитини на вибір місця проживання є досить актуальним з точки зору врахування думки дитини з цього приводу. Вказане право дитина може здійснювати в залежності від її віку. Так, **думка дитини у питаннях визначення місця проживання** має правове значення по досягненню дитиною 10 років.

Питання про визначення місця проживання дитини має вирішуватися не тільки з **урахуванням інтересів кожного з батьків**, а перш за все з урахуванням прав та законних **інтересів дитини** – її права на належне батьківське виховання, яке повною мірою може бути забезпечене тільки обома батьками; права на безперешкодне спілкування з кожним з батьків, здійснення обома батьками якого є запорукою нормального психічного розвитку дитини.

Відповідно до ст. 6 Сімейного Кодексу України (далі – СК України) правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття.

Згідно із ст. 29 Цивільного Кодексу України (далі – ЦК України) **місцем проживання фізичної особи** є житловий будинок, квартира, інше приміщення, придатне для проживання в ньому (гуртожиток, готель тощо), у відповідному населеному пункті, в якому фізична особа проживає постійно, переважно або тимчасово. Місцем проживання фізичної особи, яка **не досягла 10 років**, є місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я, в якому вона проживає, а також за згодою батьків – місце проживання діда, баби, тітки, інших родичів. Місцем проживання фізичної особи **у віці від 10 до 14 років** є місце проживання її батьків (усиновлювачів) або одного з них, з ким вона проживає, опікуна або місцезнаходження навчального закладу чи закладу охорони здоров'я тощо, в якому вона проживає, якщо інше місце проживання не встановлено за згодою між дитиною та батьками (усиновлювачами, опікуном) або організацією, яка виконує щодо неї функції опікуна.

Фізична особа, яка **досягла 14 років**, вільно обирає собі місце проживання за винятком обмежень, які встановлюються законом.

У разі спору місце проживання фізичної особи у віці **від 10 до 14 років** визначається органом опіки та піклування або судом.

Захист **права на вибір місця проживання дитини** може відбуватися у судовому порядку чи у порядку звернення до органів опіки та піклування.

Відповідно до ст. 15 ЦК України кожна особа має **право на захист** свого цивільного права у разі його **порушення, невизнання або оспорювання** та на захист свого інтересу, який не суперечить загальним засадам цивільного законодавства. Право на захист особа

здійснює на свій розсуд та відповідним способом. Під **способом захисту суб'єктивних цивільних прав** та інтересів розуміються визначені законом чи договором матеріально-правові заходи, спрямовані на визнання або відновлення оспорюваних чи порушених прав та вплив на правопорушника.

Особа віком від 14 до 18 років може особисто здійснювати цивільні процесуальні права та виконувати свої обов'язки в суді у справах, що виникають з відносин, у яких вона особисто бере участь, якщо інше не встановлено в законі. Крім того, цивільної процесуальної дієздатності неповнолітня особа набуває з моменту реєстрації шлюбу чи при наданні неповнолітній особі повної цивільної дієздатності (ст. 29 Цивільного процесуального Кодексу України). А згідно зі ст. 18 СК України кожен учасник сімейних відносин, який досяг 14 років, має право на безпосереднє звернення до суду за захистом своїх прав та інтересів.

Захист в суді прав та інтересів малолітніх дітей здійснюють інші особи – у першу чергу їх **батьки**. Вони мають право **звертатися до суду як законні представники** дитини без спеціальних на те повноважень навіть і в тому разі, коли відповідно до закону діти самі мають право звернутися за захистом (ст. 154 СК України). Розгляд спору між матір'ю та батьком щодо визначення місця проживання малолітньої дитини здійснюється також органом опіки та піклування чи судом.

У разі виникнення **спору між дитиною та її батьками** щодо визначення місця проживання дитини позов від імені дитини до досягнення нею 14 років можуть пред'явити **органи опіки та піклування**, до яких дитина має звернутися за захистом своїх прав.

Неповнолітня особа має право висловлювати свою думку з питань, які стосуються реалізації та захисту її прав та охоронюваних законом інтересів.

Думка дитини має бути вислуханою при розгляді судом справи про вибір місця проживання дитини, батьки якої проживають окремо. **Механізм вирішення такого спору** передбачений ст. 161 СК України, визначено пріоритет цінностей, які суд має брати до уваги при вирішенні спору, серед яких прихильність дитини до кожного з батьків. Але в судовій практиці традиційно існує **негативне ставлення суду до участі дитини** при розгляді справи та відсутня усталена судова практика з цього питання. На додаток часто батьки, усиновлювачі, опікуни чи піклувальники займають пасивну роль та не надають необхідного сприяння дитині в реалізації свого права на вибір місця проживання [1]. Для того, **щоб визначити думку дитини щодо місця її майбутнього проживання** іноді необхідна **спеціальна процедура спілкування** із комісією, до якої входить дитячий психолог або педагог, які дають висновок для суду щодо думки дитини з цього питання [2, с. 32]. Іноді навіть трапляються випадки, коли в процесі розгляду справи органом опіки та піклування **висновок не співпадає з думкою дитини щодо вибору місця** проживання останньої. В цьому випадку дитина чи її законні представники можуть звернутися за захистом прав та законних інтересів дитини до суду.

Так, Богунський районний суд міста Житомира при розгляді справи про визначення місця проживання дитини **між її батьками, що розірвали шлюб не врахував наведені висновки органу опіки та піклування** в яких було зазначено про наявність у матері дитини кращих умов для матеріального забезпечення дитини. Вислухавши дитину, суд звернув увагу на **особисту прихильність до батька та бажання проживати з ним**, враховуючи волевиявлення та інтерес дитини, визначив місце проживання неповнолітнього з батьком. На жаль, такі приклади трапляються в судовій практиці не часто [3].

А зустрічаються і такі випадки, коли всупереч інтересам дитини її розлучають із рідними братом чи сестрою, з якими дитина прожила усе життя та прив'язана до них – тобто визначають для брата та сестри різні місця проживання не зважаючи на бажання дітей проживати разом. Більше того, іноді батьками чи іншими родичами дитини навіть чиняться перешкоди у спілкуванні між рідними братом та сестрою. Наприклад Петровський районний

суд м. Донецька при розгляді справи про усунення перешкод у спілкуванні між бабусею та онуком з'ясував, що після смерті матері місцями проживання двох неповнолітніх дітей були визначені місце проживання батька для сина та місце проживання бабусі для доньки померлої. Але батько дітей перешкоджав спілкуванню бабусі з онуком, посиляючись на негативний психічний вплив останньої на свого сина. Та в такий спосіб також чинилися перешкоди для спілкування рідних брата та сестри, не зважаючи на їх бажання спілкуватися. Суд вирішив, що при цьому порушуються інтереси неповнолітніх дітей та зобов'язав батька дітей усунути перешкоди у спілкуванні між бабою і онуком та між самими дітьми [4].

Отже, на законодавчому рівні передбачено декілька можливостей для дитини реалізувати або захистити у разі порушення своє право на вибір місця проживання. Але на практиці існують деякі складності у зв'язку з відсутністю дієвих механізмів захисту зазначеного права. Судячи з практики, звертатися до органів опіки та піклування чи суду самостійно дитина боїться чи не знає як, а законні представники дитини часто де доводять думку дитини при розгляді справ щодо вибору її місця проживання.

Список літератури:

1. Эрделевский Э.М. Право ребенка на выражение мнения [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.to-1.ru/articles/347/>
2. Ковалева М.Л. Принцип приоритета несовершеннолетнего как предпосылка формирования преимущественного права выражать свое мнение [Текст] / М.Л. Ковалева // Материалы Международной научно-практической конференции, Казанский федеральный университет, 18 декабря 2010 г. – М.: Статут, 2011. – 446 с.
3. Рішення Богунського районного суду м. Житомира від 7 червня 2011 року по справі № 2-1015/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/16322072>.
4. Рішення Петровського районного суду м. Донецька від 24 січня 2008 року по справі № 2-293/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/6251264>.

***Науковий керівник:** доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, к.ю.н., доцент Розгон Ольга Володимирівна.*